

راهنمای تأثیرگذار برای آموزش خواندن به کودکان

سیده زهرا یاسینی

اشاره

از نظر محققان

بهترین زمان برای

تدریس «خواندن» موقعی

است که کودک به سن عقلی شش

سال و نیم رسیده باشد. برخی از متخصصان

آغاز به خواندن را مجموعه‌ای از مهارت‌ها

می‌دانند که می‌توان آن‌ها را به اجزائی چون

توانایی تمییز بین حروف، توانایی ترکیب صداها

و غیره تقسیم کرد. برای بسیاری از کودکان

خواندن کار سختی است. اگر مطالب لذت‌بخش باشد، کودک به خواندن آن‌ها علاقه

نشان می‌دهد. بر این اساس، در طراحی فعالیت‌های مربوط به خواندن باید دقت کرد

و از لغات و مفاهیمی که جزو دانش قبلی کودک هستند، استفاده نمود. در واقع، باید

نیازهای فردی کودک رفع شود و او احساس موفقیت کند. صداشناسی در آغاز خواندن

نقش دارد، ولی باید به‌طور ساده آموزش داده شود. از اهداف مهم یادگیری خواندن

یکی این است که کودکان بفهمند مطالب نوشته شده و چاپ شده با معنی هستند و

دیگر اینکه این فرصت را به دست آورند که بر اثر تمرین، خواندن را فراگیرند. کودک

موقعی خواننده‌ی واقعی می‌شود که خواندن را با فهم کلی متن توأم کند و کلماتی را

که املائی یکسان ولی معنای متفاوت دارند، تشخیص دهد. در واقع، موضوع اصلی در

تمام آموزش‌های نخستین در زمینه‌ی خواندن کسب اطمینان از این است که «کودک

آنچه را می‌خواند می‌فهمد». اسمیت (۱۹۸۸) بر این عقیده است که خواندن بیش از

آنکه رمزگشایی باشد، فرایند معنی بخشیدن به متن است. از نظر او خواندن عبارت

است از فرایند آزمایش فرضیه‌ها و حدس زدن درباره‌ی آنچه روی صفحه وجود دارد.

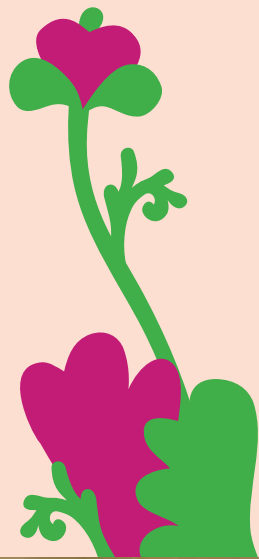
فرایند خواندن مطلوب

الف: انتخاب یا تهیه‌ی محتوا

- اولین و مهم‌ترین ملاک در انتخاب ادبیات کودک باید کیفیت ادبی آن باشد. نکات مربوط به دستور زبان، پاراگراف‌بندی و غیره را می‌توان در حاشیه‌ی انواع گوناگون مطالب مطرح کرد.

- هر فردی که برای کودکان می‌نویسد می‌داند که سن قهرمانان مرد یا زن داستانش باید یکی دو سال از کودکی که آن داستان را برایشان می‌نویسد، بیشتر باشد. هم‌چنین، اول باید داستانی خوب و جالب را انتخاب کرد و سپس تمرین‌های مربوط به خزانه‌ی لغات و رمزگشایی را حول محور آن داستان بنا گذاشت و نه به‌عکس. داستان‌های جالب نه تنها کودکان را مجذوب خواندن می‌کنند بلکه مهارت‌های یادگیری را نیز به‌طور طبیعی به‌همراه می‌آورند. در حالی که در داستان‌های کسل‌کننده نه علاقه‌ای بر داستان مترتب است و نه بر یادگیری.

- دستورالعمل‌ها هم نقش بسیاری در خواندن دارند. به‌طور کلی، کودکان دبستانی در نگهداشت هم‌زمان بیش از دو شرط

ناتوانند. در این گروه سنی از پیش دبستان تا پایان کلاس دوم بهتر است کار را با دستورالعمل‌هایی آغاز کنیم که شامل یک عمل ذهنی است. برای مثال، «تمام بادکنک‌هایی را که دارای نشانه‌ی «آ» هستند قرمز کنید.» دستورالعمل‌هایی را که شامل «دو» عمل ذهنی هستند زمانی می‌توان به کودک داد که تکالیف مبتنی بر «یک» عمل ذهنی برای او خسته‌کننده و کسالت‌بار شده باشند و انگیزشی در او ایجاد نکنند. دستورالعمل‌های مبتنی بر «سه» عمل ذهنی

را می‌توان برای گروه‌های سنی بزرگ‌تر و یا باهوش‌تر تدارک دید (الکایند، ۱۳۷۴).
- نمایش تصویری غالباً در تهیه‌ی مواد درسی مورد بی‌اعتنایی قرار می‌گیرد. مسلماً یکی از اصول عمده‌ی گرافیک برای کودکان دبستانی این است که حروف روشن و دارای اندازه‌ی مناسب بوده و فشرده به هم نباشند و نیز تصاویر ساده و به‌طور مستقیم به موضوع مربوط باشد. کودکان از تصاویر به عنوان اطلاعات متنی در بازشناسی و استخراج معنای کلمات استفاده می‌کنند. هر قدر تصویر مطابقت و نزدیکی بیشتری با داستان و متن داشته باشد، به همان اندازه

نقش مؤثرتری در درک داستان پیدا می‌کند. این امر به‌ویژه در مورد عناصر داستان صادق است. برای مثال، اگر در تصویر دوچرخه هست، متناظر آن باید در داستان بیاید.

ب: آموزش خواندن

اعتمادبه‌نفس کودکان را از طریق خواندن افزایش دهید. دانش‌آموزان برای خواندن به اعتمادبه‌نفس نیاز دارند و این احساس را که «من واقعاً می‌توانم آن را انجام دهم» می‌توانند تجربه کنند. یکی از راه‌های پرورش حس اعتمادبه‌نفس در خواندن، قرائت مجدد مطالبی است که دانش‌آموز از قبل درباره‌ی آن مهارت کسب کرده است (اتول، ۱۹۸۵؛ ریتسما، ۱۹۸۸).

در خواندن و لذت بردن از آن سرمشق کودکان باشید. کودکان می‌توانند از طریق دیدن آنچه بزرگسالان انجام می‌دهند، اهمیت خواندن و لذت بردن از آن را بیاموزند.

برای کودکان زیاد بخوانید. خواندن برای کودکان نه تنها به آن‌ها سرمشق خواندن ارائه می‌دهد و به رشد سوادشان کمک می‌کند بلکه در کشف اینکه خواندن می‌تواند لذت‌بخش باشد و نمادهای چاپی دارای معنا هستند، به کودکان یاری می‌رساند.

کودک را قبل از سن خواندن زیر فشار قرار ندهید. اگر کودک خواندن را لذت‌بخش بداند، معمولاً مهارت‌های مناسبی را که قبل از خواندن لازم است، در خود پرورش می‌دهد. مطالعه‌ی اجباری ممکن است مانع این شود که کودک خواندن را فعالیتی لذت‌بخش بداند و در جست‌وجوی راه‌های فرار از خواندن برآید (بردزلی و میرسک، ۱۹۸۷).

برای رشد حرکات عمومی و مهارت‌های ادراکی لازم به هنگام خواندن از بازی و تمرین بهره بگیرید. برای تقویت توانایی تمیز و هماهنگی دست و چشم کودک باید تکلیف‌ها و تمرین‌هایی

ساده در زمینه‌ی سیاه‌مشق و نقاشی برای او تدارک ببینید.

خواندن و فعالیت‌های حاشیه‌ای آن را لذت‌بخش کنید. کودکان برای اینکه خوانندگان خوبی شوند باید وقت و تلاش کافی صرف مطالعه کنند. مطالعه باید لذت‌بخش باشد تا کودک بدان علاقه نشان دهد و از آن روی‌گردان نشود.

بر بهره‌گیری از تجاربی که به موفقیت می‌انجامد تأکید کنید. خیلی مهم است که فعالیت‌های مربوط به آغاز خواندن با دقت برنامه‌ریزی شوند؛ به‌طوری که کودک موفقیت در خواندن را احساس و تجربه کند. نه تنها فعالیت‌ها باید موفقیت را تسهیل کنند بلکه هر کودک باید احساس کند که کاری واقعی انجام می‌دهد.

بر تجربه‌ی خواندن با معنا تأکید کنید. گفتیم که یادگیری زمانی رخ می‌دهد که بین تجارب کودک با اطلاعات قبلی او پیوند برقرار شود تا از این طریق تجارب جدید او معنا دار شود. براساس این دیدگاه، معلم باید مواد خواندنی را طوری انتخاب و یا تدوین کند که لغات و مفاهیمی را که جزو دانش قبلی کودک است در برگیرد (کومبز، ۱۹۸۷).

در تدریس خواندن از روش‌های آموزشی متنوع استفاده کنید. هیچ روش واحدی وجود ندارد که بتوان گفت کلید سحرآمیز موفقیت است. تدریس خواندن در چنین دوره‌ی حساسی باید حتی‌الامکان با نیازهای فردی کودک تطابق داشته باشد.

به جای خطاهای دانش‌آموز بر موفقیت‌های او تأکید کنید. خوانندگان مبتدی اشتباه می‌کنند. تأکید باید بر تشخیص بهبود کیفیت خواندن کودک باشد نه بر اشتباهات او.

اجازه دهید کودکان حدس بزنند. خوانندگان مبتدی با استفاده از تصاویر و یا زمینه‌های کلامی داستان اغلب می‌توانند

خاطره‌ی شیرین درس ریاضی

اشرف کرمی

آموزگار پایه‌ی چهارم، روستای دستجرد لالچین همدان

زنگ ریاضی بود و می‌خواستم انواع زاویه‌ها را با گونی‌ها تدریس کنم. برای دانش‌آموزان توضیح دادم که زاویه‌ی راست، تند و باز چگونه زاویه‌هایی هستند. بعد از تدریس، یکی از دانش‌آموزان از ته کلاس گفت: «خانم، من می‌توانم انواع زاویه را نشان دهم.» همه‌ی بچه‌ها به محمد نگاه کردند. محمد دستش را از آرنج خم کرد و با لهجه‌ی شیرین خود

گفت: «این زاویه‌ی راست است» و بعد کمی دستش را خم‌تر کرد و گفت: «این زاویه تند است» و بعد دستش را باز کرد و گفت: «این زاویه‌ی باز است.» همه‌ی بچه‌ها با صدای بلند خندیدند و من او را به خاطر خلاقیتش تشویق کردم.

کلمات را در حین خواندن حدس بزنند. این روش نادرستی نیست. بزرگ‌سالان نیز معنای کلمات ناآشنا را اغلب براساس زمینه و متن حدس می‌زنند. در مورد خوانندگان مبتدی روان خواندن مهم‌تر از بی‌نقص خواندن است (مک‌کئون، ۱۹۸۵).

تمرین کنید... تمرین کنید. هر چه دانش‌آموزان بیشتر بخوانند، بهتر خواهند خواند (اندرسون، ویلسون و فیلدینگ، ۱۹۸۸).

مشکلات احتمالی کودک در زمینه‌ی دریافت راتشخیص دهید و هر چه سریع‌تر درمان کنید. به‌رغم آنکه بیشتر کودکان قبل از ثبت نام مورد سنجش چشم و گوش کودکان قرار می‌گیرند، برخی از مشکلات آن‌ها مشخص نمی‌شود. اگر مشکوک شدید که کودک در درک و دریافت مطالب مشکل دارد، فوراً اولیا و مسئولان مدرسه را مطلع سازید.

مطالعه‌ی آزاد و دلخواه را جزو برنامه‌های دانش‌آموزان قرار دهید. دست کم هفته‌ای یک‌بار وقت معینی را به استفاده‌ی کودکان از کتاب‌خانه‌ی مدرسه اختصاص دهید تا به اختیار خود کتاب‌هایی را برای مطالعه برگزینند.

خواندن در منزل را تشویق کنید. محققان ارتباط مهمی بین خواندن کودکان در منزل و توانایی آنان در خواندن گزارش کرده‌اند. خواندن در منزل تأثیرات بسیار مثبتی بر رشد مهارت‌های خواندن کودکان دارد. پدر و مادران خواندن کتاب را برای کودکان ادامه دهند (مارو، ۱۹۸۸).

منابع

۱. الکابیند، دیوید؛ رشد کودک و تعلیم و تربیت از دیدگاه پیازه، مترجم: حسین ناطلی، مؤسسه‌ی چاپ و انتشارات آستان قدس رضوی، ۱۳۷۴.
۲. جان‌ای، گلاور؛ راجراچ، پروینینگ؛ روان‌شناسی تربیتی اصول و کاربرد آن، مترجم: علینقی خرازی، مرکز نشر دانشگاهی، چاپ دوم، تهران، ۱۳۷۸.

